

Yttrande över SMA:s ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet samt vattenverksamhet vid Klintebys och Snögrinde stenbrott.

Klintetraktens Framtid har noga följt de olika förslag om utökad kalkbrytning i vår närhet som aktualiserats de senaste åren. Därför vill vi aktualisera en ganska stor mängd frågor som vi anser behöver bättre svar än vi kan utläsa av SMA:s ansökan.

Vi vill också särskilt framhålla att en kalkbrytning enligt ansökan riskerar att negativt påverka utvecklingen i hela området. Det handlar om försämrade boendekvalité och sämre möjligheter för bland annat livsmedelsbranschen och besöksnäringen. Innan tillstånd ges till en så ingripande verksamhet borde det därför göras en bred analys av hur detta kan komma att påverka hela utvecklingen.

För Klintetraktens framtid

Gunilla Pettersson

Miljöbalkens mål och tillämpningsområden

Miljöbalken, Första avdelningen, 1 kap. Miljöbalkens mål och tillämpningsområde

1 § Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Miljöbalken skall tillämpas så att

- 1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,*
- 2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,*
- 3. den biologiska mångfalden bevaras,*
- 4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas, och*
- 5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.*

Följande noteringar om SMA:s brytningsplaner baseras på Miljöbalkens mål och tillämpningsområden.

Natur- och kulturmiljöer, bebyggelse- och vistelseaspekter

Hela Gotland utgör lagstadgat riksintresse för hushållning med mark och vatten (MB, 4 kap, 2§ *Inom följande områden skall turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön ... Gotland*) till följd av dess från Sveriges gängse natur och kultur avvikande miljö.

Enligt Region Gotland aktuella planering ses Klintehamn som en tillväxtort. Klintehamn avses att växa med hundratalet personer per år under det närmaste decenniet. Detta förutsätter och medför att transportverksamheter och främst länsvägnätet (väg 140 norr mot Västergarn, 140 söder mot Fröjel och 141 sydost mot Hemse) inte skall störa den befintliga samhällsstrukturen eller de framtida möjliga och tänkbara utvecklingsriktningarna och utvecklingsområdena. I första steget kan Klintehamns samhälle förväntas växa i östlig (mot Rannarve och kyrkbyn) och nordöstlig riktning (mot Sanda tätort). Därefter kan man påräkna fortsatt utveckling söderut i riktning mot Fröjel. De omgivande orternas och landsbygdens kommunikation med Klintehamn får inte heller störas.

Kustområdet norr om respektive söder om Klintehamn har ett växande antal turist- och friluftslivsinriktade verksamheter: Fröjelgården, Warvsholm, Stelor, Björkhaga, Klintehamns gästhamn, Kronholmens golfbana, Stora och Lilla Karlsö samt cykel- och vandringsleder och campingplatser. Även finns det goda möjligheter att förstärka turism inriktad på äldre historia (exempelvis järnålderbosättningar på Klinteberget

och bosättningar och gravplatser i Rannarveområdet). Dessa verksamheter är i överensstämmelse med MB 4 kap, 2§ enligt ovan och är således fredade enligt lag.

Natur- och kulturmiljöer, brytningsaspekter

Planen att utvinna kalksten skapar ingen utveckling för det lokala näringslivet i det att antalet tillskapade arbetstillfällen kan förväntas vara mindre än det antal arbetstillfällen som förloras inom turism och lantbruk till följd av försämrad miljö, delvis orsakad av osäker tillgång till vatten och delvis till följd av sämre upplevelse- och verksamhetsmiljö för både bofasta och besökande.

Undantag från 4 kap. 2§ enligt 3 kap. 7 § andra stycket är inte tillämpligt eftersom 4 kap 2 § (turismens och det rörliga friluftslivets intressen) är lagstadgad och ämnen enligt 3 kap. 7 § beslutas på lägre juridisk nivå.

Företag som konsumerar den brända (och/eller därefter släckta) kalken arbetar med processutveckling som kan komma att göra dem helt eller delvis oberoende av kalk: Järn- och stålindustrin övergår till vätgas som reduktionsmedel i på modernare sätt pH-neutraliserade processer, pappersindustrin minskar andelen bestruket papper till förmån för enbart hårdpressade och glättade pappersprodukter, samtidigt som användningen av papper som informationsbärare rent allmänt går ner i samhället.

Beroendet av bränd och släckt kalk minskar således raskt i Sverige. Som en följd är det av stor vikt att Sverige deltar i kunskapsutbyte med andra länder för att stödja dessa länders utveckling i samma riktning.

Önskemål att utvinna kalksten bryter mot punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5. Notera att utvinningen och tillhörande processer baseras på att bryta mot punkt 5.

Brytning av sten

Brytningstekniken baseras på sprängning vilket skapar buller och vibrationer samt nitrat-, sulfat- och oljeutläpp av sprängningarna. Utsläppen av nitrater, svavelföreningar och olja kan förväntas uppgå till 150 ton per år.

Det finns andra metoder än sprängning för att lossöra sten, exempelvis sågning.

Sprängtekniken påverkar på sätt som bryter mot punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Krossning av sten

Krossning av sten skapar buller och damm och påverkar även på andra sätt miljön. Om krossverken drivs av förbränningsmotorer skapas motsvarande utsläpp av bland annat koldioxid.

Krossningen påverkar på sätt som bryter mot punkt 1, punkt 2, punkt 4 och punkt 5.

Processutsläpp från sprängning, fortsatt brytning och krossning med efterföljande tvättning av sten samlas i sedimentationsdammar. För att dessa skall fungera fordras även flockningskemikalier för att fälla slam ur vattenmassan. Vatten för att hålla

dammarna i funktion kan förväntas tas ur grundvattnet i brytningsområdet. Utsläpp från dammarna måste renas fullödig för att vattnet inte skall kunna skada avrinningsområdet. Pumpningsprocesser, som avger buller, erfordras för att utnyttja dammarna. Fåglar och djur som dricker vatten ur dammarna kan förväntas få i sig skadliga ämnen.

Sedimentationsdammar påverkar på sätt som bryter mot punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Buller från brytområdet

Förekomsten av buller i ett område som omges av orörd karstburen skog är starkt störande, bland annat för det rörliga friluftslivet.

Buller påverkar på sätt som bryter mot punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Vibration och luftstötter

Jordmånen på större delen av Gotland – inklusive detta område – är mycket grund, berget täcks över av ett mycket tunt jordtäckte. Detta medför att rörelser i berg, baserade på vibrationer av tung trafik och/eller sprängningar och andra arbeten, fortplantas kraftfullt och långt. Vibration i samband med sprängning stör uttryckligen djurlivet – såväl vildlevande djur och fåglar, lantbruksdjur som husdjur. Byggnader, i synnerhet kallmurade traditionella sådana, utsätts för skadliga vibrationer som försämrar hållfastheten med sprickbildningar och rasrisk som följd.

Vibrationer och luftstötter påverkar på sätt som bryter mot punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Landtransporter

Transporter planeras i första hand att genomföras med dieseldrivna fordon på befintliga allmänna vägar. Dessa vägar har inte utformats för de nu aktuella axelvikterna och vägbredderna är inte tillräckliga för säker mötande fordonstrafik inklusive cyklisterna och fotgängare. Ej heller finns busshållplatser som är utformade för möten med tung trafik. Trafikbuller uppnår störande nivåer större delen av dygnet i transportvägarnas närhet. Under 2018 har trafikförseelser inträffat: tappad sten från transporter, oförmåga att köra korrekt i Bönders backe och hastighetsöverträdelser är kända. Det finns ingen anledning att förvänta sig att sådana förseelser upphör framgent.

Företaget har avfärdat möjligheten att föra sten till andra hamnar på Gotland (Strå respektive Slite) baserat på likartade argument om vägstandard och även argument om körsträckor.

Skapande av andra vägar kan inte tillåtas ske på sätt som hindrar det rörliga friluftslivet eller förhållandena för både nuvarande och framtida befolkning i Klintehamns samhälle och dess omgivningar, ej heller hindrar Klintehamns samhälle som expanderande tätort och centralort för omgivande områden och för verksamheter belägna i dessa.

Om annan typ av transport än vägburen övervägs, måste även dessas miljömässiga konsekvenser utredas noga.

Transporterna påverkar på sätt som bryter mot punkt 1, punkt 2, punkt 4 och punkt 5.

Hamn och sjöfart

Mot bakgrund av att SMA levererar material direkt till kundernas processer, betraktas hela transportprocessen, som bland annat består av landtransporter, omlastning vid hamn, sjötransporter med mera som en integrerad del i verksamheten och skall således ingå i ansökan. Hamnens i Klintehamn kapacitet är enligt aktuella beslut främst fokuserad på skogs- och jordbruksprodukter men även andra typer av gods till och från Gotland. De kvantiteter som anges i ansökan ryms inte inom den tillgängliga kapaciteten, inte ens om övriga godsslag utgår.

Driftföreskrifter för Gotlands kommunala hamnar, punkt 5.2.1: ”Lastning, lossning, transport och uppläggning av gods eller annan materiel får endast ske på särskild, för ändamålet avsedd plats.” Ytan på den tillgängliga delen av hamnen är inte hårdgjord varför den inte kan anses utgöra någon ”för ändamålet avsedd plats”. Enligt ansökan skall inte stenprodukter läggas upp på kajområdet, varför konsekvensen blir att transportrytmen på land kommer att anpassas efter fartygen hamntider.

Klintehamns hamn utgör dels en handelshamn, dels en hamn med fokus på det rörliga friluftslivet och de personer som bor i Klintehamn med omgivningar. Det medför att lastningsarbetet i hamnen ej får störa dessa andra verksamheter eller andra aktiviteter i närområdet, exempelvis pensionats-, restaurang- eller annan personrelaterad verksamhet. Hamnen utgör ett starkt blickfång som till största delen är destruktivt för miljön, i synnerhet för det rörliga friluftslivet. Hamnens utseende stör också uppfattningen av Klintehamn som en traditionell kulturell ort.

Det större antalet fartygsrörelser medför ökad risk att oönskade fisk-, djur-, alg- och växtarter följer med i ballastvattentankar som töms i hamnen eller i dess närområde. Detta utgör en tydlig risk för påverkan på den marina floran och faunan.

Den verksamhetsvolym som planeras och är tillgänglig i hamnen medför dammbildning och buller i hamnområdet. Dammet anses inte kunna bindas av sjövattnen, eftersom detta skulle förorena stenen. Med tanke på den bristande tillgången till rent grundvatten förutsätter detta att SMA upprättar ett eget avsaltningssystem på hamnområdet för skapande av renvatten för detta syfte.

Sjöfartens miljöpåverkan kan delvis påverkas genom val av fartyg och dessas utrustning. Val av fartygsbränsle och andra omständigheter skall vara sådant att miljöpåverkan minimeras och transportsäkerhet maximeras. Äldre fartyg, diesel- eller brännolja drivna, får anses miljöskadliga. Volymen av fartygstransporterna kan förutsättas att periodvis skapa problem i inseglingrännan och hamnområdet eftersom de övriga transporterna i hamnen ej får undanträngas.

Vattenuttagsfrågorna påverkar på sätt som bryter punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Vattenuttag

Brytningen planeras att göras i dagbrott som läns pumpas. Brytning planeras ske till nivåer under grundvattennivån. De redovisade undersökningar ger vid handen att delar av områdets berg tycks vara tätt medan andra delar av området har stora vattenflöden och stor variation av grundvattennivåer.

Undersökningen av vattenförhållandena på det sammanhängande bergsområdet Klintehamn-Buttle och vidare österut är ofullständiga vad gäller sammanhängande flöden. Förhållandena i vattenfrågan är inte utredda på relevant och tillräckligt sätt. Bolagets syn på frågan är ytterst problematisk.

Gotland har rent allmänt extremt lite nederbörd med svenska mått mätt. Grundvattenfrågan är central. SMHI:s klimatrelaterade prognoser pekar på att vattenproblemet kommer att förstärkas i stor omfattning. Det faktum att Region Gotland skapar nödlösningar (avsaltning av havsvatten) till höga kostnader för distribution i ledningsnätet till anslutna kunder legitimerar inte att någon part spillar grundvatten. Förutom vatten för mänsklig konsumtion, är vatten i form av nederbörd, markvatten och grundvatten nödvändiga förutsättningar för livet i naturen, för lantbrukets växtodling och djurhållning och för de fastigheter som själva hämtar upp grundvatten till egen förbrukning.

Loggarve och Mölners vattentäkter i närområdet kan förväntas få sämre vattentillgång i samband med en brytning. Även vattenföringen i Robbjensån förväntas minska med avgörande försämringar för havsöringens och andra fiskars lek i ån då grundvattentillgången minskar.

Vattenuttagsfrågorna påverkar på sätt som bryter punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Biologisk mångfald

Det förekommer ett stort antal hotade arter i brytningsområdet och i angränsande områden som kommer att påverkas av den planerade verksamheten. Påverkan sker genom buller, vibrationer och förändring av naturmiljön. Vissa arter återetablerar sig långsamt, varför påverkan kan förväntas gälla även efter avslutat brytningsarbete. Förekomsten och sannolik häckning av de skyddade arterna örn och berggöv (den sistnämnda är även utrotningshotad) är känd i närområdet.

Brytningen medför brott mot punkt 1, punkt 2, punkt 3 och punkt 4.

Återställning

Området skall återställas efter att brytning avslutats. En återställning innebär att samtliga de slag av förändringar som gjort och som är av bestående karaktär, återgår till att området återfår sitt tidigare tillstånd, dock inte markhöjden, som planeras att sänkas

genom brytningen. Återställning skall ske så att varken naturmiljön eller kulturmiljön uppfattas som påverkad, sedimentationsdammar återställts och restmaterial destruerats, vibrationsskador åtgärdats totalt, vägnät normaliserats, den biologiska mångfalden återupprättats och processutsläppen återtagits.

Om återställning inte görs på ett bestående sätt så bryts mot punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Har SMA kapacitet och förmåga att återställa helt?

Processutsläpp

Brytningen av kalk (CaCO_3) syftar till framställning av bränd kalk CaO) under avgivande av koldioxid (CO_2) som genom sin relativa vanlighet, är den främsta växthusgasen. Samhället (globalt/FN, europeiskt /EU och Sverige) är samstämmiga i att antropogent avgivande av växthusgaser utgör den största miljöfaran i modern tid.

Mot bakgrund av att företagets affärsmodell är att bryta, transportera, ”förädla” och hos kund tillföra anpassad (här: bränd) form av råvaran i kundens processer, utgör avgivandet av koldioxid ett planerat processutsläpp.

Utsläpp av koldioxid innebär på samtliga samhälleliga nivåer brott mot punkt 1, punkt 2, punkt 3, punkt 4 och punkt 5.

Sammanfattning och rekommendation:

Sammanfattning:

Ett antal aspekter av den planerade brytningen har studerats:

- Natur- och kulturmiljöer, bebyggelse- och vistelseaspekter
- Natur- och kulturmiljöer, brytningsaspekter
- Brytning av sten
- Krossning av sten
- Sedimentationsdammar
- Buller från brytområdet
- Vibration och luftstötter
- Landtransporter
- Hamn och sjöfart
- Vattenuttag
- Biologisk mångfald
- Återställning
- Processutsläpp

För varje analyserad aspekt av verksamheten framgår att den bryter mot ett flertal av Miljöbalkens tillämpningsområden. SMA:s miljökonsekvensbeskrivning ger inte underlag för uppfattningen att företaget kan agera inom Miljöbalkens grundvillkor.

Frågeställningar angående SMA:s brytningsförslag, baserade på analysmaterialet (Analys_2019-02-16)

Natur- och kulturmiljöer, brytningsaspekter

På vad sätt arbetar SMA för att processer som innefattar förbrukning av bränd kalk ersätts av andra och avsevärt mer miljövänliga processer i överensstämmelse med samtliga miljöbalkens tillämpningsområden, exempelvis punkt 5?

Vilka delar av den totala processen är sådana att övergång till elektrifiering anses omöjlig i nuet? När bedöms utvecklingen möjliggöra att även de stegen elektrifieras?

Brytning av sten

Avser SMA att lämna sprängning som metod för brytning till förmån för metoder som inte bryter mot de olika punkterna?

Krossning av sten

På vilka sätt avser SMA att begränsa krossningens miljöpåverkan?

Sedimentationsdammar

Hur begränsas vattenförbrukningen, hur kontrolleras kvaliteten på utsläppsvatten, hur säkerställs att inte fåglar och djur dricker ur dammarna och hur tas förorenade sediment om hand?

Buller från brytområdet

Hur kommer SMA att fullödigt bullerskydda verksamheten under hela koncessionstiden?

Vibration och luftstötter

Hur följer SMA upp och åtgärdar skador på byggnader och störningar för djur?

Vilka åtgärder utför SMA för att undvika skapande av vibration och luftstötter?

Landtransporter

Hur kommer SMA att lösa transportfrågan för att inte överbelasta befintligt vägnät, inte skapa trafikrisker och inte heller inte försämra för befolkning och samhällsutveckling?

Hamn och sjöfart

I vad mån och på vad sätt planerar SMA att förändra sin utförelse så att den sker på ett sätt som inte stör andra intressenters behov?

Vattenuttag

På vad sätt kommer SMA att förändra metoderna så vattentillgången ej skadas?

Kommer SMA att upprätta avsaltningssystem för att kompensera för de vattenförluster som blir följd av en brytning?

Kommer SMA att ta på sig ansvar för vattenproblem som uppstår för fastighetsägare utan att invänta domstolsutslag i dessa situationer?

Biologisk mångfald

På vad sätt kan brytningen genomföras så att den biologiska mångfalden inte försämras?

Återställning

Har SMA tradition, kapacitet och förmåga att fullödigt återställa området i dess helhet?

Processutsläpp

På vilka sätt och på vilka platser kommer SMA att lagra koldioxid i berggrunden? Hur kommer SMA att långsiktigt (mångtusenårigt) säkerställa att lagringen är bestående och säker?